

## 7.19 Dorpsrekeningen gesorteerd op cruciale benamingen voor het type uurwerk.

De aanwijzingen die uit de dorpsrekeningen zijn gehaald kwamen grotendeels tot stand door Loek Romeyn. Hij is voorzitter van de Stichting tot behoud van torenuurwerken.

De cruciale woorden uit de dorpsrekening zijn met rood gemarkeerd en genummerd in vierkanten

Jaar van bijlage 7.12	Tekst dorpsrekening	aanwijzing
1665	Uergewercken <b>1</b>	Eerste vermelding in dorpsrekeningen van een uurwerk. Het is uitgesloten dat wanneer er een uurwerk vanaf de nieuwbouw in de toren heeft bestaan dat dit nog hetzelfde uurwerk was. Een eventueel uurwerk uit 1474 noemen we <i>oud1</i> en zijn opvolger, voor het eerst genoemd in 1665, duiden we aan met <i>oud2</i> . We kunnen niet uitsluiten dat pas enige tijd vóór 1665 voor het eerst een uurwerk in de toren verscheen.
1729	hant van den ũerwijser	Er was maar één wijzer namelijk die de uren aangaf
1738	nieuwe veren aan de vleugels	Dat kan betrekking hebben om ganzeveren in gaten van de vleugels te stoppen en zodoende de weerstand te verhogen en de uurslagen in een kalmer tempo te doen verlopen maar het kan ook betekenen dat men de veren die de pal van het ratelmechaniek aandrukte vernieuwd werd
1741	catrol aen den bak	De gewichten voor aandrijving van het gang- en slagwerk bestond uit een houten bak waarin keien lagen. Er werd geregeld aan die bakken gewerkt, 11x vanaf 1741 tot 1880
1755	Eerstelijk het groot vertant ende spiel vermaekt <b>1a</b> 4-10-0 Nogh het kruijs vermaekt 0-10-0 Nogh een nu ronselen gemakt <b>1b</b> 4-0-0 Nogh de wel vermaekt en verbust 1-10-0 Nogh radt het tweede vertandt <b>2</b> 3-0-0 Nogh een nu ronselen gemakt <b>3</b> 4-0-0 Nogh een knijf vast gemakt 0-10-0 Nogh de spiel en dreijer en dreijer en ligter en sluijt vermaekt <b>4</b> 1-10-0 Nogh de selve daar uijt gedaen en weder daer in gebrocht 1-6-0 Nogh een ronselen verset` 0-10-0 Nogh eenen stempel gemakt 0-4-0	Hier vond een ombouw plaats van een waag naar een slinger. Dat volgt uit <b>1a</b> <b>1b</b> <b>2</b> <b>3</b> <b>4</b> De aanwezigheid van een slinger blijkt pas in 1799 en 1838 door het woordje <i>gaffel</i> (die de slinger aandrijft) Pas in 1843 duikt voor het eerst het woord "slinger" op. De lepelspil bleef verticaal hetgeen blijkt uit 1838 <b>7</b> en 1842 <b>9</b>
1799	ent een nieuwe gaffel gemaekt <b>4a</b>	<b>4a</b> toont aanwezigheid van slinger
1843	Een nieuw slingeroog aan den slinger <b>4b</b> gemaakt 1,00	<b>4b</b> noemt voor het eerst slinger
1838	Katrol 1,00 Het kroonrat omhoog gezet <b>5</b> 0,50 Een nuwe schaar daar ingemaakt 0,30 Het gankwerk schoon gemaakt 1,30 De gaffel vermaekt <b>6</b> 0,40 De lepelspil omhoog gezet <b>7</b> 0,30	Bedoeling van <b>5</b> ? <b>6</b> toont aanwezigheid van slinger <b>7</b> toont aan dat lepelspil verticaal staat
1841	Het gankwerk schoon gemaakt en een bus met een schaar daar ingemaakt 2,00 Het schakelrat omhoog gezet <b>8</b> en een nu Staal daar onder gezet 0,30 Het slagwerk hersteld en een bus vastgezet 1,00 Twee wellen zuiver gemakt en op gesmeerd 0,25 Drie katrollen zuiver en opgesmeerd 0,25 De katrol regt en goed gehangen	Bedoeling <b>8</b> ?
1842	Ten 1= het kroonrad vastgezet 0,80	

	2= het slagwerkverzet en een bus er in gezet en opgesmeerd 1,10 3= de lepelspil omhoog gezet en zeyl gemaakt <sup>9</sup> 0,70 4= het slagslot (?) ver (nieuwd?) 0,25 5= Hologie regt gezet 0,50 6= de wijzer rat schoon gemaakt en op gesmeert 0,20	<sup>9</sup> toont aan dat lepelspil verticaal staat
1884	Nieuw Ankerrad <sup>10</sup> met as en trommel, nieuw anker, Nieuwe bussen en palveer, twee nieuwe bruggen en tappen gearondeerd, niuwe slinger en drijver voor de som van <i>f</i> 38,00 Een nieuw halfslagwerk <sup>11</sup> bij gemaakt met toebehoren als gewicht met touw, uitlichters met ketting en hamer dit voor de som van <i>f</i> 15,00	Hier vond een ombouw plaats van de aandrijf van de slinger met een gangrad naar een modernere aandrijving door een anker Dat volgt uit het maken van een anker <sup>10</sup> , het was ook veel werk (38 gulden was heel veel geld) Tevens werd een compleet nieuw slagwerk bijgeplaatst <sup>11</sup> . Dat bestond uit een apart frame met een mechaniek met dezelfde werking als het rechter deel van figuur 3-1898-voorstelt. Hierdoor konden voortaan ook de halve uren op een tweede klok geslagen worden, vermoedelijk klok nr.2
1898	Nieuw uurwerk geplaatst	Het oude uurwerk is met onbekende bestemming verdwenen

#### Conclusie:

Als er vanaf de stichting van de kerk (in 1474) een uurwerk zou hebben gestaan dan is het zeer onwaarschijnlijk dat dit hetzelfde uurwerk is dat in 1665 voor het eerst genoemd wordt. Er zou dus een voorloper van oud2 geweest kunnen zijn: oud1.

Tot 1755 had oud2 een waag en een verticale lepelspil als regulerend mechanisme. In dat jaar werd hij omgebouwd tot een slingeruurwerk met behoud van de verticale lepelspil. Hierbij paste men niet de methode-Scheveningen toe maar plaatste men een extra tussenrad waarbij de slinger onderdeel wordt van het uurwerk.

In 1884 werd het uurwerk nog voorzien van een ankerrad en een extra trommel om halfuurslagen te kunnen uitvoeren.